СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

КАТЕДРА „СТАТИСТИКА И ПРИЛОЖНА МАТЕМАТИКА“

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Красимира Славева – Ръководител на проекта
Доц. д-р Пламен Петков – Ръководител катедра „Статистика и приложна математика“
Доц. д-р Стела Касабова
Гл. ас. д-р Ваня Ганева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Поля Ангелова

Членове:
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Стела Касабова
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Екатерина Тошева
Доц. д-р Атанас Атанасов

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1892-7

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В БЪЛГАРИЯ

НЕОБХОДИМО ЛИ Е НОВО ТЕРИТОРИАЛНО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА – ЗАЩО, КАК И КОГА?
Борислав Борисов, проф. дн 7

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ НА ПАЗАРА НА ТРУДА, НАСТЪПИЛИ В СЛЕДСТВИЕ ПАНДЕМИЧНАТА КРИЗИСНА ОБСТАНОВКА
Венелин Терзиев, инж., проф., дн 15

ТРАНСПОРТНАТА СВЪРЗАНОСТ И ИНВЕСТИЦИИТЕ ВЪВ ФОКУСА НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (ПО ПРИМЕРА НА БЕЛЕНЕ И ПОРДИМ)
Андрей Захариев, проф. д-р, Стоян Проданов, проф. д-р, Анелия Радулова, доц. д-р, Силвия Заркова, д-р, Борислав Лазаров, докторант 32

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПЕРИФЕРНИТЕ РАЙОНИ
Маргарита Богданова, проф. д-р 42

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ТЕНДЕНЦИИ ПРИ ОЦЕНКАТА НА БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ
Поля Ангелова, проф. д-р..... 50

ИНТЕГРИРАНОТО ПЛАНИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
Евелина Парашкевова, доц. д-р..... 59

ТЕРИТОРИАЛНОТО УСТРОЙСТВО НА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Камен Петров, доц. д-р..... 68

РЕГИОНАЛНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ – АЛТЕРНАТИВИ МЕЖДУ СЕВЕРА И ЮГА
Камен Петров, доц. д-р, Радослав Костев, докторант..... 77

АНАЛИЗ НА РАЗЛИЧИЯТА В КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Красимира Славева, доц. д-р..... 85

ЛОГИСТИЧНИТЕ ВЕРИГИ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ТЕРИТОРИАЛНА КОХЕЗИЯ
Маруся Линкова, доц. д-р, Елица Лазарова, гл. ас. д-р..... 97

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ В БЪЛГАРСКАТА СИСТЕМА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ С КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ
Пламен Петков, доц. д-р, Елеонора Минева-Димитрова, ас. д-р..... 105

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В ДОХОДИТЕ И АСОРТИМЕНТНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Симеонка Петрова, доц. д-р..... 115

БИЗНЕС СРЕДАТА КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
Стела Касабова, доц. д-р..... 122

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ ЧРЕЗ ПРОМЕНИ В АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИАЛНОТО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА
Тихомир Личев, доц. д-р, Катя Личева, доц. д-р..... 130

ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Христо Сирашки, доц. д-р..... 138

ПАРТНЬОРСТВО В УПРАВЛЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ
Десислава Алексиева, гл. ас. д-р..... 146

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ
Методи Иванов, гл. ас. д-р 153

РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ И ИЗМЕРЕНИЯ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА БПЦ
Петкан Илиев, гл. ас, д-р..... 161

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯ МЕГАПОЛИС В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ СРЕЩУ ОАЗИСИТЕ В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ
Петя Василева, гл. ас. д-р..... 173

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В НАПОЯВАНАТА ОБРАБОТВАЕМА ЗЕМЯ МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Радка Ненова, гл. ас. д-р..... 181

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ
Таня Тодорова, гл. ас. д-р 190

РЕГИОНАЛНИ АСИМЕТРИИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ В БЪЛГАРИЯ (2014-2020)
Юлиян Господинов, гл. ас. д-р 197

СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДУСТРИЯТА В СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Явор Станев, гл. ас. д-р 205

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В БЪЛГАРИЯ

ВРЪЗКАТА “УРБАНИЗАЦИЯ - ПОТРЕБНОСТИ ОТ ЗДРАВЕ И ЗДРАВОСЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ”. МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ
Анастасия Марчева, доц. д-р 213

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА В ОБЛАСТ ПЛЕВЕН
Галина Тодорова, доц. д-р 220

ОТНОСНО НЯКОИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ДАННИ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕ ИНОВАЦИОННИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Искра Пантелеева, доц. д-р 228

МАЩАБИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИНАНСОВИ АГРОПАЗАРИ
Любомир Любенов, доц. д-р, Анелия Любенова, д-р 237

ОПЕРАТИВЕН КОНТРОЛИНГ ВЪВ ФИРМАТА
Людмил Б. Кръстев, доц. д-р 247

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО СБЛИЖАВАНЕ СПОРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА
Маргарита Шопова, доц. д-р, Тихомир Върбанов, гл. ас. д-р, Евгени Овчинников, ас. д-р 254

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ РАЗВИТИЕ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Марина Николова, доц. д-р 263

„ЗА“ И „ПРОТИВ“ ДОПЪЛНЕНИЕТО НА МЕТОДИКАТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЛИНИЯТА НА БЕДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Николай Нинов, доц. д-р 273

БИЗНЕС СРЕДАТА И ПИВОВАРНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ
Сергей Найденов, доц. д-р 282

СОЦИАЛНОТО НЕРАВЕНСТВО – КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА И ИЗМЕРВАНЕ
Ваня Ганева, гл. ас. д-р 290

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД-19
Емил Николов, гл. ас. д-р 298

СТАТИСТИЧЕСКО ИЗУЧАВАНЕ НА ЗАСТРАХОВКА „КАРГО“ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2010-2019 Г. – СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
Милен Митков, гл.ас. д-р 306

УВЕЛИЧАВАНЕ НЕДОСТИГА НА РАБОТНА СИЛА В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
Милена Владимирова, гл. ас. дм 316

УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКАТА СОЦИАЛНА ПРОГРАМА
Иванка Янкова, докторант 323

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В ЕВРОПА

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: THE VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.), Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student, Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.), Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD, Tadija Djukić, Full professor, PhD..... 358

РЕГИОНАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ПОВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19, НА ПРИМЕРЕ МОЛДОВЫ, БОЛГАРИИ И РУМЫНИИ (MD, BG, RO)
Эдуард Хырбу, доц. к.э.н. 366

ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ..... 373

CONTENTS

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN BULGARIA

IS A NEW TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY NEEDED – WHY, HOW AND WHEN
Borislav Borisov, Prof. DSc..... 7

REGIONAL DIFFERENCES ON THE LABOR MARKET AS A RESULT OF THE PANDEMIC CRISIS
Venelin Terziev, Eng., Prof, DSc..... 15

TRANSPORT CONNECTIONS AND INVESTMENTS IN THE FOCUS OF THE PLANS FOR INTEGRATED DEVELOPMENT OF MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA (ON THE EXAMPLE OF BELENE AND PORDIM)
Andrey Zahariev, Prof. PhD., Stoyan Prodanov, Prof. PhD., Anelia Radulova, Assoc. Prof. PhD., Silvia Zarkova, Ph.D., Borislav Lazarov, PhD Student..... 32

POLICIES FOR PERIPHERAL REGIONS DEVELOPMENT
Margarita Bogdanova, Prof. PhD..... 42

REGIONAL DIFFERENCES AND TRENDS IN EVALUATION OF POVERTY IN BULGARIA
Polya Angelova, Prof. PhD..... 50

INTEGRATED PLANNING AS A TOOL FOR OVERCOMING REGIONAL DIFFERENCES
Evelina Parashkevova, Assoc. Prof. PhD..... 59

THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF BULGARIA AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD..... 68

REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN BULGARIA - ALTERNATIVES BETWEEN THE NORTH AND THE SOUTH
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD, Radoslav Kostev, PhD Student..... 77

ANALYSIS OF THE DIFFERENCES IN KEY INDICATORS FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF NORTH AND SOUTH BULGARIA
Krasimira Slaveva, Assoc. Prof. PhD..... 85

LOGISTICS CHAINS AS A TOOL FOR TERRITORIAL COHESION
Marusya Linkova, Assoc. Prof. PhD,
Elitsa Lazarova, Chief. Assist. Prof. PhD 97

STUDY OF REGIONAL DIFFERENTIATION IN THE BULGARIAN HIGHER EDUCATION SYSTEM WITH CLUSTER ANALYSIS
Plamen Petkov, Assoc. Prof. PhD,
Eleonora Mineva-Dimitrova, Assist. Prof. PhD 105

REGIONAL DIFFERENCES IN INCOME AND ASSORTMENT CONSUMPTION OF HOUSEHOLDS IN BULGARIA
Simeonka Petrova, Assoc. Prof. PhD 115

BUSINESS ENVIRONMENT AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Stela Kasabova, Assoc. Prof. PhD 122

OPPORTUNITIES FOR REDUCING REGIONAL IMBALANCES THROUGH CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY
Tihomir Lichev, Assoc. Prof. PhD, Katya Licheva, Assoc. Prof. PhD 130

PROFESSIONAL TRAINING - A KEY FACTOR FOR GET OVER THE DIFFERENCES BETWEEN NORTHERN AND SOUTH BULGARIA
Histo Sirashki, Assoc. Prof. PhD 138

THE PARTNERSHIP IN MANAGING REGIONAL IMBALANCES
Desislava Aleksieva, Chief. Assist. Prof. PhD..... 146

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN SMALL MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA: TRENDS AND PERSPECTIVES
Metodi Ivanov, Chief. Assist. Prof. PhD 153

REGIONAL ASPECTS AND DIMENSIONS OF THE SOCIO-ECONOMIC ACTIVITY OF THE BOC
Petkan Iliev, Chief. Assist. Prof. PhD 161

THE SOCIO-ECONOMIC MEGAPOLIS IN SOUTH BULGARIA AGAINST THE OASIS IN NORTHERN BULGARIA
Petya Vasileva, Chief. Assist. Prof. PhD 173

REGIONAL DIFFERENCES IN IRRIGATED ARABLE LAND BETWEEN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA
Radka Nenova, Chief. Assist. Prof. PhD..... 181

STATISTIC MEASUREMENT OF REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITY BETWEEN BULGARIA AND ROMANIA
Tanya Todorova, Chief. Assist. Prof. PhD 190

REGIONAL ASYMMETRES IN PROJECT MANAGEMENT IN BULGARIA (2014-2020)
Yuliyan Gospodinov, Chief. Assist. Prof. PhD 197

COMPARATIVE ANALYSIS OF INDUSTRY IN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA.
Yavor Stanev, Chief. Assist. Prof. PhD 205

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN BULGARIA

THE "URBANIZATION – HEALTH AND HEALTHY LIFESTYLE" RELATIONSHIP. MEASUREMENT METHODS
Anastasiya Marcheva, Assoc. Prof. PhD 213

CONDITION AND DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN PLEVEN DISTRICT
Galina Todorova, Assoc. Prof. PhD 220

REGARDING SOME MACROECONOMIC DATA – A PREREQUISITE FOR IDENTIFYING THE INNOVATIVE OPPORTUNITIES OF THE BULGARIAN ECONOMY
Iskra Panteleeva, Assoc. Prof. PhD 228

SCALE OF BULGARIAN AGRICULTURAL FINANCIAL MARKETS
Lyubomir Lyubenov, Assoc. Prof. PhD Anelia Lyubenova, PhD 237

OPERATIVE CONTROLLING IN THE FIRM
Lydmil Krastev, Assoc. Prof. PhD 247

OPPORTUNITIES FOR EVALUATING SOCIO-ECONOMIC CONVERGENCE WITHIN THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS
Margarita Shopova, Assoc. Prof. PhD, Tihomir Varbanov, Chef Assist. Prof. PhD, Evgeni Ovchinnikov, Assist. Prof. PhD 254

PPORTUNITIES AND CHALLENGES IN THE DEVELOPMENT OF LAND RELATIONS IN BULGARIA
Marina Nikolova, Assoc. Prof. PhD 263

„FOR" AND „AGAINST" THE ADDITION TO THE METHODOLOGY FOR DETERMINING THE POVERTY LINE IN BULGARIA
Nikolay Ninov, Assoc. Prof. PhD 273

THE BUSINESS ENVIRONMENT AND BREWERIES IN BULGARIA
Sergey Naydenov, Assoc. Prof. PhD..... 282

SOCIAL INEQUALITY – CONCEPTUAL FRAMEWORK AND MEASUREMENT
Vanya Ganeva, Chief Assist. Prof. PhD..... 290

CORPORATE SICIAL RESPONSIBILITY IT THE CONDITION OF COVID-19
Emil Nikolov, Chief Assist. Prof. PhD 298

STATISTICAL STUDY OF CARGO INSURANCE IN BULGARIA FOR THE PERIOD 2010-2019 - MODERN DIMENSIONS
Milen Mitkov, Chief Assist. Prof. PhD..... 306

INCREASING THE LABOR SHORTAGES IN HEALTHCARE
Milena Vladimirova, Chief Assist. Prof. MD 316

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EUROPEAN SOCIAL AGENDA
Ivanka Yankova, PhD Student 323

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN EUROPE

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.),
Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student,
Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.),
Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD,
Tadija Djukić, Full professor, PhD 358

REGIONAL DIFFERENCES IN POPULATION BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC, AS EXEMPLIFIED BY MOLDOVA, BULGARIA AND ROMANIA (MD, BG, RO)
Eduad Hirbu. Assoc. Prof. PhD 366

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

ISBN 978-954-23-1892-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД-19

Емил Николов, гл. ас. д-р
Катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“,
СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
e-mail: e.nikolov@uni-svishtov.bg

Резюме: *В доклада се изследва социалната отговорност на предприятията в условията на пандемия от КОВИД-19. Идентифицират се основните предизвикателства, пред които бизнес организациите са изправени в тази кризисна ситуация и се представят възможни решения, както и добри практики, които могат успешно да бъдат имплементирани. Основното заключение е, че пандемията от КОВИД-19 изправи предприятията пред сериозни предизвикателства, чието преодоляване предполага поемането на по-голяма социална отговорност. Освен заплахи, кризата разкрива и определени възможности, които могат успешно да бъдат използвани от социално отговорните предприятия.*

Ключови думи*: корпоративна социална отговорност, КОВИД-19, предизвикателства, предприятия, решения*

JEL: *M14.*

CORPORATE SICIAL RESPONSIBILITY IT THE CONDITION OF COVID-19

Emil Nikolov, Chief Assist. Prof. PhD
Department of Industrial Business and Entrepreneurship,
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
e-mail: e.nikolov@uni-svishtov.bg

Abstract: *The report examines the social responsibility of enterprises in the context of the KOVID-19 pandemic. The main challenges that business organizations face in this crisis situation are identified and possible solutions are presented, as well as good practices that can be successfully implemented. The main conclusion is that the pandemic of KOVID-19 faced serious challenges, the overcoming of which presupposes the assumption of greater social responsibility. In addition to threats, the crisis also reveals certain opportunities that can be successfully used by socially responsible enterprises.*

Key words: *corporate social responsibility, COVID-19, challenges, enterprises, solutions.*

JEL: *M14.*

1. Въведение

Корпоративната социална отговорност (КСО), разглеждана като „*отговорност на предприятията за въздействието им върху обществото*“ (Европейска комисия, 2011), постепенно се утвърждава като водеща концепция за развитието на бизнес организациите, особено в рамките на Европейския съюз (ЕС). Европейските политики, стратегии и действия са насочени към подкрепа интегрирането на КСО в бизнес моделите на предприятията, опериращи на единния пазар, което е продиктувано от разбирането, че само по този начин могат да бъдат постигнати все по-амбициозните цели, свързани с постигането на устойчиво развитие. Преминаването към нисковъглеродна икономика, намаляването на отпадъците и съответно на замърсяването на околната среда, справянето с младежката безработица, глада и неравенствата, както и още много други важни въпроси, са сред предизвикателства, на които КСО търси ефективен отговор на ниво предприятие. Заедно с тези проблеми, глобалната пандемия от КОВИД-19, появила се през 2019 година в китайският град Ухан, изправи предприятията пред съвсем нови заплахи, при това без наличие на необходимото време за планиране и реакция. В много голяма степен тези нови заплахи, представляват предизвикателства пред социалната отговорност на бизнес организациите. От намирането на ефективни решения за преодоляването им, или поне за тяхното редуциране, зависят съществуването и развитието на бизнес организациите поне в средносрочен план (до намирането на лекарство и/или ваксина за КОВИД-19), а вероятно и в стратегически аспект, тъй като очакванията са, че подобни кризи (появата на нови вируси) ще има все по-често в бъдеще. В унисон с това, в настоящата публикацията първоначално се идентифицират основните предизвикателства пред КСО в условията на КОВИД-19 пандемия, а след предлагат възможни решени, както и добри практики, които предприятията могат да използват, за да се опитат да намалят негативните отражения на кризата.

2. Предизвикателства пред корпоративната социална отговорност в условията на пандемия от КОВИД-19

Пандемията от КОВИД-19 постави КСО пред нови изпитания. В тези условия дори мениджърите, подкрепящи схващането на нобеловия лауреат Фридман (1970), според който социалната отговорност на бизнеса е свързана единствено с повишаване на печалбата, са принудени да преосмислят своето поведение и да търсят подходи и средства за справяне със социалните проблеми, породени от пандемията. В тази

връзка, сред най-съществените предизвикателства пред КСО на бизнес организациите в условията на пандемия от КОВИД-19 могат да бъдат представени следните:

- *Опазване на здравето и безопасността на работниците и служителите*. КОВИД-19 е заразна болест, причинена от вирус, който се предава относително лесно между хората. В този смисъл опасността от заразяване е най-висока когато голям брой хора са събрани в затворено пространство. Това прави работните места, особено в средните и големите предприятия високорискови за заразяване с КОВИД-19. Реализирането на подобно рисково събитие може да повлияе много негативно на функционирането на предприятието, тъй като е възможно за кратък период от време голяма част от персонала да бъде заразен (формиране на клъстер), а това няма как да не се отрази негативно на спазването на производствената програма и договорите за доставки. Примерите за клъстерно разпространение на КОВИД-19 в предприятия съвсем не са малко - над 1000 работника в германска кланица, 60 работника от шивашки цех в Разлог, 49 работника в шивашки цех в Айтос, 10 лица, работили в един цех в предприятие за прежди и тъкани в Ямбол и други. Посочените примери показват, че опасността е реална и е необходимо да се набележат и реализират мерки за превенция и минимизиране на негативните последствия.
- *Запазване на работните места*. Пандемията от КОВИД-19 се отрази драматично на глобалната икономика, като според Световната банка глобалната икономика ще се свие с 5,2% през тази година, което я превръща в най-дълбоката рецесия от Втората световна война насам. (The World Bank, 2020). В тези условия запазването на работните места е предизвикателство пред всяка бизнес организация. Според оценките на Международната организация на труда до 25 милиона работни места в световен мащаб ще бъдат загубени в резултат на пандемията от COVID-19 (КНСБ, 2020). Интересното е, че ако преди пандемията бизнес организациите в България изпитваха затруднения при рекрутирането на персонал, то след нейното проявление те са изправени пред предизвикателството как да го задържат, т.е. да не съкращават работници и служители поради намаления обем от работа.
- *Преосмисляне на веригата на доставките*. Затворените заради пандемията от КОВИД-19 граници и произтичащите от това трудности при снабдяването със суровини, материали, полуфабрикати и кооперирани изделия изправиха предприятията пред още едно предизвикателство, а именно гарантиране сигурността на доставките. Този проблем, но погледнат от друг ъгъл (замърсяването на природата в

резултат от транспорта на суровини, материали, полуфабрикати и стоки на далечни разстояния), отдавна е сред приоритетите на КСО.

- *Предефиниране на продуктите и услугите*. Пандемията промени потребностите. На преден план излезе необходимостта от защитни облекла и маски, средства за дезинфекция, определени лекарствени продукти и медицинска апаратура. Кризата се отрази и върху услугите. Поради необходимостта от социална изолация стопанските организации, предлагащи услуги, които предполагат събирането на голям брой от хора в закрити пространства изпитват сериозни затруднения. Същевременно потребността от други услуги, като например доставката на храна за вкъщи, куриерските услуги, приложенията за онлайн обучения, както и тези за онлайн срещи нараства. Тази пазарна промяна, при това за изключително кратко време, изправи предприятията пред необходимост от бърза и адекватна реакция, свързана с техният продуктов микс и характер на услугите.
- *Гарантиране на безопасността на продуктите и услугите*. Пандемията от КОВИД-19 повишава изискванията към безопасността на продуктите и услугите, които бизнес организациите предлагат на своите клиенти. Вирусът може да живее продължително време върху различни повърхности, като по този начин продуктите на бизнес организацията могат да се превърнат в опасни. Що се отнася до предоставянето на услуги, то проблемите са свързани с т.нар. масови услуги, които предполагат събирането на голям брой хора, както и с необходимостта от взаимодействие между доставчика и клиента на услугата, при което е възможно да се разпространи заразата.
- *Подпомагане на общността*. Пандемията от КОВИД-19 подложи на изпитание на само предприятията. Също толкова засегнати са хората и социалните системи. Социална дистанция, безработица, затруднен достъп до социални услуги са малка част от трудностите пред, които хората са изправени по време на тази пандемия. Бизнес организациите могат да подпомогнат общността, още повече, че в това обобщено понятие общност попадат нейните работници, служители и клиенти. Подобен род действия ще подобрят репутацията на предприятията, а това е предпоставка за привличане на нови клиенти.
- *Запазване на бизнеса*. КОВИД-19 може да има „пагубно“ влияние върху редица бизнес организации. В този контекст едно от ключовите предизвикателства пред предприятията е запазването на тяхната жизненост. Съществува разбиране, че КСО е нещо, което намалява печалбата на бизнес организациите, тъй като тя се изразходва за постигането на социални цели. В основата на КСО обаче стои разбирането,

че печалбата или т.нар. икономическа отговорност на предприятието е първостепенна (Carroll, 1991). Това е така, защото само след като предприятието е печелившо то може да изразходва средства за постигане на социални цели. В този смисъл пред КСО в условията на пандемия от КОВИД-19 стои предизвикателството предприятието да бъде печелившо.

3. Възможни решения и добри практики в областта на корпоративната социална отговорност в условията на КОВИД-19

Пандемията от КОВИД-19 безспорно е сериозна заплаха – за хората, за бизнеса, за държавите. Тя обаче може да се разглежда и като своеобразна възможност – за появата на нови технологии и пазари, за увеличаване на гъвкавостта, за преструктуриране на икономиката. Нещо повече, според управляващия директор на Международния валутен фонд Кристалина Георгиева (2020) „кризата с Covid-19 е шанс за реформиране на капитализма. На ниво предприятие отговорът на предизвикателствата, които тази криза поставя е свързан с повишаване на социалната отговорност. В тази връзка като добри КСО практики в условията на КОВИД-19 могат да бъдат представени следните:

✓ *Възможни решения и добри практики, насочени към опазване на здравето и безопасността на работниците*. Различните предприятия потърсиха различни подходи, за да запазят здравето и безопасността на своя най-ценен ресурс – човешките ресурси в условията на пандемия. Освен задължителните предпазни средства (маски и дезинфектанти) много от тях монтираха предпазни прегради между отделните работници и служители, както и между тях и клиентите. Разпространи се и работата от домовете, когато спецификата й позволява това. Като добра практика в този случай може да се даде примерът на компанията VMware, в която е въведена стипендия за оборудване на комфортно пространство в къщи, от където да работят нейните служители, както и предоставената допълнителна платена отпуска от 10 работни дни (Economy.bg, 2020). Като добри практики могат да бъдат посочени и инициативата, предприета от някой работодатели за безплатното тестване (финансирано от работодателя) на техните работници и служители за КОВИД-19, въвеждане на гъвкаво работно време, мониторинг на здравословното състояние на персонала на входа на предприятието и други. Тези действия показват, че предприятията възприемат отговорността, която имат по отношение на безопасността и здравето на своя персонал.

✓ *Възможни решения и добри практики насочени, към запазването на работните места*. Човешките ресурси са във фокуса на КСО, а това предполага постигането на сигурност на работните места, включително тяхното запазване в условията на криза. Вероятно това е една от най-трудните задачи, пред които са изправени предприятията в условията на пандемия от КОВИД-19. Националните правителства осъзнаха тежестта на този проблем и реализира политики, целящи оказването на подкрепа за запазване на работните места. В България това бе мярката 60 на 40, както и намаляването на ДДС за някой от най-засегнатите индустрии. Предприятията обаче също имат възможни решения за запазване на работните места. Сред тях могат да бъдат откроени работата на непълно работно време, предоставянето на платен и допълнителен платен отпуск, предефиниране на продуктите и/или услугите, така че да се създаде заетост на персонала.

✓ *Възможни решения и добри практики, свързани с предефиниране на продуктите и услугите*. Пандемията от КОВИД-19 ограничи търсенето на някой продукти и услуги, но същевременно инициира ново търсене – на продукти за хигиена и дезинфекция, защитни средства, лекарствени продукти, дистанционни услуги и други. КСО в този случай означава трансформация на производството така, че новите потребности да бъдат задоволени. Добри примери в това отношение са предприятията от шивашката индустрия, които в кратки срокове пренастроиха производството си и започнаха да произвеждат предпазни маски и облекла. Други фирми започнаха да произвеждат предпазни шлемове, а трети – средства за лична хигиена и дезинфектанти.

✓ *Възможности и добри практики, свързани с подпомагането на общността*. Немалък брой бизнес организации осъзнаха, че могат да реализират своята социална отговорност като подпомогнат борбата с КОВИД-19 чрез материални и парични дарения, насочени към болници, социални институции, нуждаещи се хора. Така например всички тестове за КОВИД-19, използвани в началото на кризата бяха дарени на държавата от частни бизнес организации. Дарени бяха също така маски, шлемове, предпазни облекла. Трябва да се отбележи обаче, че част от тези акции в известна степен бяха възприети като т.нар. green washing или използване на КСО за трансформиране на негативния имидж, който дадена фирма или предприемач имат в обществото, в позитивен. Този въпрос не е обект на изследване в настоящата публикация, но може да бъде определен като състоятелен.

✓ *Възможности и добри практики, свързани с доставките*. Затварянето на границите и дефицитът на определени продукти насочи

вниманието както на правителствата, така и на предприятията към търсене на начин а справяне с този проблем. В основата на КСО стои опазването на околната среда, а като една от мерките в тази насока е работата с местни доставчици, клиенти и партньори. По този начин освен постигането на екологични ефекти могат да се гарантират още сигурността на доставките и справедливото разпределение на дефицитни ресурси и продукти.

✓ *Възможности и добри практики при постигане на безопасни продукти и услуги*. Безопасността на продуктите и услугите е основен приоритет на КСО, който в условията на пандемия от КОВИД-19 изисква допълнителни мерки. Като добри практики в тази област могат да бъдат посочени предварителното опаковане или ограничаване на до продукти, които преди това са продавани насипно (клиентите сами са си избирали и съответно са имали контакт с продуктите), използването на предпазни средства от персонала, който има съприкосновение с продуктите и клиентите, регулярна дезинфекция на витрини, маси и други съоръжения и т.н.

Заключение

Пандемията от КОВИД-19 налага сериозни трансформации в практиките на стопанските организации. Голяма част от тези трансформации са свързани с тяхната социална отговорност. Нещо повече, КСО може да бъде разглеждана като решение на немалка част от проблемите, породени от тази криза.

ЛИТЕРАТУРА

Георгиева, К. (2020). Кризата с Covid-19 е шанс за реформиране на капитализма. *Economy.bg*.

Европейска комисия. (2011). Обновена стратегия на ЕС за периода 2011 - 2014 г. за корпоративна социална отговорност. Брюксел.

Carroll, A. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 39-48.

Friedman, M. (September 1970 r.). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Times Magazine*.

The World Bank. (2020). *Global Economic Prospects.* Washington.

КНСБ. (2020). *Какви са международните трудови стандарти в кризата заради COVID-19*. Извлечено от КНСБ: https://www.knsb-bg.org/

Economy.bg. (2020). VMware: Въведохме стипендия за оборудване на хоум офис и допълнителни 10 дни платен отпуск. *Economy.bg*. Извлечено от https://www.economy.bg